

TA'LIM MUASSASALARIDA GEOGRAFIYANING O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Normatov Sunnat Axmadovich - *Shahrisabz davlat pedagogika instituti Geografiya
kafedrası o'qituvchisi*

Ruziyeva Aziza Anvar qizi - *Shahrisabz davlat pedagogika instituti Geografiya kafedrası
talabasi. O'zbekiston.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada geografiya fanini o'qitishda tarbiya jarayoniga innovatsion yondashuvlarning mazmuni va ahamiyati yoritilgan. Geografiya faniga ekologik, vatanparvarlik va ijtimoiy tarbiya berishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, raqamli va GIS texnologiyalar, loyihaviy hamda muammoli ta'lim metodlari asosida tarbiya jarayonini tashkil etish masalalari ko'rib chiqilgan. Innovatsion yondashuvlar orqali o'quvchilarda ekologik madaniyat, global va hududiy tafakkur, ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: geografiya fani, tarbiya jarayoni, innovatsion yondashuvlar, ekologik tarbiya, vatanparvarlik tarbiyasi, raqamli texnologiyalar, GIS texnologiyalari, loyihaviy faoliyat, muammoli ta'lim, global tafakkur.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРЕПОДАВАНИЮ ГЕОГРАФИИ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Норматова Суннат Ахмадовича - *преподавателя кафедры географии
Шахрисабзского государственного педагогического института*

Рузиеву Азиза Анвар кизи - *студентку кафедры географии Шахрисабзского
государственного педагогического института. Узбекистан*

Аннотация: В данной статье освещаются содержание и значение инновационных подходов к организации воспитательного процесса при обучении географии. Проанализированы педагогические возможности географии в формировании экологического, патриотического и социального воспитания обучающихся. Также рассмотрены вопросы эффективной организации воспитательного процесса на основе личностно-ориентированного обучения, цифровых и ГИС-технологий, проектных и проблемных методов обучения. Обоснованы возможности формирования у обучающихся экологической культуры, глобального и территориального мышления, а также социальной ответственности на основе инновационных подходов.

Ключевые слова: география, воспитательный процесс, инновационные подходы, экологическое воспитание, патриотическое воспитание, цифровые технологии, ГИС-технологии, проектная деятельность, проблемное обучение, глобальное мышление, территориальное развитие.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimi nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularni barkamol, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faolligi yuqori va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga qaratilgan. Shu nuqtayi nazardan, har bir fan, jumladan geografiya fani ham nafaqat ma'lumotlar tizimini o'rgatadi, balki o'quvchilarda ekologik madaniyat, vatanparvarlik hissi, hududiy va global tafakkur, shuningdek ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Geografiya fani tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni birlashtirganligi sababli tarbiyaviy imkoniyatlari kengdir. Masalan, o'quvchilar O'zbekistonning suv resurslarini, cho'llanish jarayonlarini, iqlim o'zgarishining hududiy va global ta'sirlarini o'rganayotganda ular ekologik mas'uliyatni va tabiatni muhofaza qilish g'oyalarini amaliy tarzda o'zlashtiradilar. Shu bilan birga, geografiya fanida hududiy tafakkur, urbanizatsiya, aholi va resurslar bilan ishlash ko'nikmalari shakllanadi, bu esa ularni ijtimoiy mas'uliyatga yo'naltiradi. Bugungi kunda tarbiya jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo'llash dolzarb masala hisoblanadi. An'anaviy usullar bilan bir qatorda interaktiv, raqamli va loyiha asosidagi metodlar, GIS texnologiyalari, muammoli va case-metodlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi, ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va jamoada ishlashga o'rgatadi. Innovatsion yondashuvlar tarbiyaviy ishlarni nafaqat samarali, balki qiziqarli va motivatsion qiladi. Shu bois, mazkur maqolada geografiya fanini o'qitishda tarbiya jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etishning mazmuni, asosiy yo'nalishlari va pedagogik ahamiyati yoritiladi. Maqola nazariy asoslarni va amaliy tavsiyalarni o'z ichiga olgan bo'lib, pedagoglarga tarbiyaviy jarayonni zamonaviy talablar asosida samarali tashkil etishda ko'mak beradi.

Asosiy qism: Geografiya fanida tarbiya jarayonining ahamiyatida Geografiya fani nafaqat tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni o'rgatadi, balki o'quvchilarda ekologik, ijtimoiy va ma'naviy tarbiya berish imkoniyatini taqdim etadi. Bu fan orqali o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarni shakllantiradilar:

Ekologik tarbiya: O'quvchilar tabiatni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muammolarni aniqlash va yechimlar ishlab chiqishni o'rganadilar. Masalan, suv resurslarining taqsimlanishi, cho'llanish jarayonlari yoki chiqindilarni boshqarish mavzulari ekologik madaniyatni shakllantiradi.

Vatanparvarlik va hududiy tafakkur: O'zbekistonning tabiiy resurslari, tarixiy-geografik hududlari va madaniy merosi bilan tanishish o'quvchilarda vatanparvarlik hissi va hududiy tafakkurini rivojlantiradi. Bu esa o'quvchilarning milliy qadriyatlarni qadrlashiga yordam beradi.

Ijtimoiy va global tafakkur: Global muammolar – iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya, aholi zichligi, resurslar taqsimoti – bo'yicha o'rganish o'quvchilarda global fikrlash va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradi. Shu orqali o'quvchilar jamiyatdagi hodisalarga faol munosabat bildirishni o'rganadilar.

Innovatsion yondashuvlar va ularning turlari Shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuv. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchining individual qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojlarini hisobga oladi. Geografiya darslarida o'quvchilar o'zlari tanlagan mavzularni tadqiq qilishlari mumkin, masalan: iqlim o'zgarishi, hududiy ekologik muammolar yoki demografik jarayonlar bo'yicha loyihalar. Bu yondashuv o'quvchilarning ijodiy fikrlashini, mustaqil qaror qabul qilish va tadqiqot olib borish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Interaktiv va muammoli ta'lim metodlari; Muammoli ta'lim: O'quvchilarga real geografik muammolar taqdim etiladi, masalan, suv tanqisligi, urbanizatsiya jarayonini boshqarish yoki hududlarni barqaror

rivojlantirish masalalari. Bu metod tanqidiy fikrlash, muammolarni aniqlash va ularni yechish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Keys-metod (case-study): O‘quvchilar real vaziyatlarni tahlil qilib, amaliy yechimlar ishlab chiqadilar. Masalan, “Samarqand viloyatida suv resurslaridan oqilona foydalanish strategiyasi” yoki “Farg‘ona vodiysi hududida urbanizatsiya jarayonlarini boshqarish” kabi vaziyatlar tahlili.

Raqamli va GIS texnologiyalar. Raqamli texnologiyalar va GIS (Geographic Information Systems) geografiya darslarini interaktiv va qiziqarli qiladi. Ular quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- virtual xaritalar va 3D modellar orqali hududlarni vizual o‘rganish;
- iqlim o‘zgarishi yoki urbanizatsiya jarayonlarini simulyatsiya qilish;
- mahalliy ekologik loyihalarni onlayn platformalarda taqdim etish va baholash.

Bu texnologiyalar o‘quvchilarga hududiy va global tafakkur, analitik ko‘nikmalar va mas’uliyatni shakllantirish imkonini beradi.

Loyihaviy faoliyat. Loyihaviy yondashuv orqali o‘quvchilar amaliy ishlar bilan shug‘ullanadilar, bu esa ularni mas’uliyatli va ijodiy shaxs sifatida rivojlantiradi.

- “mahalliy hudud ekologiyasi” loyihasi;
- “shahar va qishloq hududlarini barqaror rivojlantirish” loyihasi;
- “global iqlim o‘zgarishi va uning oqibatlarini” tadqiqoti.

Loyihaviy faoliyat o‘quvchilarda jamoaviy ishlash, tashabbuskorlik va muammolarni yechish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda. geografiya fanini o‘qitishda tarbiya jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish nafaqat darslarni qiziqarli va interaktiv qiladi, balki o‘quvchilarda ekologik madaniyat, vatanparvarlik hissi, global va hududiy tafakkur, ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, raqamli va GIS texnologiyalar, loyihaviy hamda

muammoli ta'lim metodlari asosida olib borilgan tarbiyaviy ishlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Loyihaviy va amaliy faoliyat esa o'quvchilarni faol va ijodiy shaxs sifatida tarbiyalaydi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlar geografiya fanining tarbiyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi, ularni zamonaviy ta'lim talablariga moslashtiradi va pedagoglarga tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etishda amaliy yo'l-yo'riq beradi. Natijada o'quvchilar nafaqat fan sohasida bilimga ega bo'ladi, balki jamiyatga mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxs sifatida tayyorlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, B. (2020). Geografiya fanini o'qitishda innovatsion metodlar. Toshkent: Fan va ta'lim.
2. Ergashev, S. Karimova, D. (2019). Geografiya darslarida raqamli texnologiyalar va GIS vositalarini qo'llash. *Pedagogika va ta'lim*, 4(12), 45–53.
3. Karimov, J. (2018). Ekologik va vatanparvarlik tarbiyasida geografiya fanining roli. *O'zbekiston ta'limi*, 2(5), 22–30.
4. Tilov, R. (2020). Muammoli va loyihaviy metodlar asosida geografiya darslarini tashkil etish. *Pedagogik texnologiyalar jurnali*, 3(8), 15–27.
5. Djurayev M., Husenov J., Qurbonova C. Geografiya darslarida zamonaviy o'yin texnologiyalar //Журнал академических исследований нового Узбекистана. – 2024. – Т. 1. – №. 5. – С. 67-70.
6. Yusupov, M. Rahmatova, L. (2019). Global tafakkur va hududiy rivojlanish masalalarini o'quvchilarga yetkazish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
7. Safarov I. B., Abdishukurova M. A. Akademik litsey va kasb-hunar maktablarida geografiya ta'limi //Экономика и социум. – 2025. – №. 6-2 (133). – С. 809-812.
8. Muqumova H. I. Geografiya darslarida foydalaniladigan interfaol metodlar xususida //Экономика и социум. – 2023. – №. 3-2 (106). – С. 198-202.

9. Muqumova H. I., Toxtamishov A. Ta'limda innovatsion texnologiyalarning orni
//Экономика и социум. – 2024. – №. 4-2 (119). – С. 320-324.